

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У НОВІ ЧАСИ:
ПРАКТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

Борисов Євген Михайлович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри військової підготовки

Одеського національного екологічного університету

м. Одеса, Україна

Серед європейських дослідників вказані питання відображені насамперед у роботах вузькопрофільних істориків, які при цьому часто досліджують морську діяльність європейських держав того часу в цілому, без виокремлення її військової складової. У цьому вимірі варто вказати на дослідження Джона Бьорна щодо вироків військових судів Великобританії [1], дослідження Маркуса Едера щодо покарань на Королівському флоті періоду Семирічної війни [2], аналіз наступного розвитку статутних норм у дослідженні Ендрю Ламберта [3] та Кевіна Мортонна [4], а також роботи американських істориків морського статутного права, які згадували британський досвід, таких як Джей Сігель [5] та Джеймс Валь [6].

Метою тез є визначення форм, передумов та наслідків розвитку військово-морського статутного права у Нові Часи на прикладі Великобританії.

З досліджених першоджерел вартим уваги слід вважати найдавніші оприлюднені статутні акти того періоду, такі як «Акт про встановлення статей та статутів для регулювання та кращого управління воєнними суднами Його Величності та збройними силами на морі», який був схвалений королем Карлом II у 1661 р. [7]. Цей документ сучасні автори також йменують Військовим Статутом (англ. «Articles of War») та вказують на те, що це був перший нормативний кодифікований акт такого змісту [8].

Закладені у приписи Акту норми відображалися у подібних документах морських країн XVII-XVIII сторіч. Як вказують історики англійського флоту, згаданий Акт (Статут) Карла II був доповнений іншим актом, сформульованим Джорджем Ансоном та затвердженим королем Георгом II та парламентом на Різдво 1749 року, після того, як політики, Палата Громад і суди загального права звернули увагу на недоліки описаних у Статуті 1661 р. військових судів, зокрема за умов покарання винних у невдачі Королівського флоту у битві під Тулоном у лютому 1744 р. під час війни за австрійську спадщину [8].

Англійські історики вказують, що Акт 1749 року встановив повноваження та незалежність військово-морських судів, але надав їм мало повноважень змінювати або уникати (суворих) покарань, передбачених Статутом. Додається, що «негнучкість цього закону призвела до втрати віце-адмірала Джона Бінга в 1757 році, і лише через 22 роки було внесено поправку, яка дозволяла військовим судам певну міру розсуду [9].

Тим не менш, вказують історики, зазначені покарання все ще були драконівськими і почали ставати неприйнятними вже під час наполеонівських воєн, а на практиці повністю ігнорувалися юстицією у середині 19 століття. У серпні 1860 року лорд Кларенс Педжет, перший секретар Адміралтейства та представник уряду з військово-морських справ, представив новий законопроект, який повернув теорію у відповідність із практикою, принаймні так, як це реалізували більш освічені командири того часу. Протягом наступних десяти років до Акту було внесено ряд змін, але Акт про військово-морську дисципліну 1866 року залишався чинним у Великобританії протягом майже 100 років [8].

Втім, аналіз преамбули Акту 1749 р. свідчить що він увібрав у себе приписи декількох попередніх статутних актів, які розвивали Акт 1661 р., або ж стосувалися діяльності королівських уповноважених чи боротьби із піратством. Водночас примітно, що Акт 1749 р. відтворював структуру та приписи Акту (Статуту) 1661 р., але певною мірою їх змінював. Зокрема вимоги щодо доброї поведінки офіцерів були приписані чіткіше, як обов'язок не вчиняти, під загрозою покарання «богохульних клятв, проклять, сквернослов'я, пияцтва та неохайності» (англ. «profane oaths, cursings, execrations, drunkenness, uncleanness»). Також на відміну від Акту 1661 р. статутний документ 1749 р. забороняв грабіж та насильство будь-якого судна, захопленого як призове, а не лише за умов відсутності спротиву під час його захоплення як це було раніше [9].

На прикладі британських Акту 1661 р. та Акту 1749 р. можна охарактеризувати специфіку правового забезпечення військово-морської діяльності Нових Часів, зумовлену розвитком суспільним ладом та специфікою відповідної морської тактики, що стала носити ознаки окремої та самостійної форми ведення війни.

Варто констатувати сталий розвиток відповідного регулювання, яке увібрало у себе статутне право та відповідні звичаї, із поступовою деталізацією та частковою гуманізацією відповідних регуляторів. Можна визначити, що основним завданням Акту 1661 р. та особливо Акту 1749 р. було не просто встановлення статутних правил, та покарань за їх порушення, але забезпечення спеціального військового судочинства, яке здійснювалося офіцерським складом на борту кораблів та у портах, під керівництвом Адміралтейства. Відповідні статутні акти містять у собі норми кримінального та деліктного права, як матеріального так і

процесуального, та поступово охоплюють й інші службові відносини на флоті. Дослідження подальшого розвитку військово-морського статутного права має стати підґрунтям для окремих наукових досліджень.

Література:

1. Byrn J. D. *Naval courts martial, 1793-1815*. Farnham, Surrey : Ashgate, 2009. 816 p.
2. Eder M. *Crime and punishment in the Royal Navy of the Seven Years' War, 1755-1763*. Aldershot, Hampshire : Ashgate, 2004. 200 p.
3. Lambert A. *Great Britain and Maritime Law: From the Declaration of Paris to the era of Total War*. New York : Routledge, 2004. 28 p.
4. Morton C. W. *Sea trials*. New York : St. Martin's Press, 1999. 280 p.
5. Siegel J. M. *Origins of the Navy Judge Advocate General's Corps: a history of legal administration in the United States Navy, 1775 to 1967*. Washington, DC: U.S. Navy, 1997. 921 p.
6. Valle J. E. *Rocks & shoals : naval discipline in the age of fighting sail*. Annapolis : Naval Institute Press, 1980. 341 p.
7. Charles II, 1661: An Act for the Establishing Articles and Orders for the regulateing and better Government of His Majesties Navies Ships of Warr & Forces by Sea. *Statutes of the Realm: Volume 5, 1628-80*. URL: <https://www.british-history.ac.uk/statutes-realm/vol5/pp311-314>
8. Legislation on naval discipline. *The Royal Navy*. URL: <https://www.pdavis.nl/NDA.htm>
9. The 1749 Naval Act. *Legislation on naval discipline*. URL: <https://www.pdavis.nl/NDA1749.htm>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-125>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ ЄВРОПИ ТА ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Воєводін Ігор Сергійович

*викладач кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Незважаючи на той факт, що право людини на здорове довкілля закріплено у конституціях 32-х держав-членів Ради Європи, регіональної